

Untitled LOUISE BOURGEOIS, 1999, ZWARTE STOF, HOUT, METAAL, 64,8x20,3x30,5CM

mijden. We hebben nood aan een ander vocabularium en een ander wereldbeeld om uit deze impasse te geraken.

Het boek *Bild-Anthropologie* van Hans Belting opent een nieuw perspectief op beelden dat de oude dualiteit tussen lichaam en geest, object en subject achter zich probeert te laten. Elke mens beschikt slechts over een lichaam en het is zijn lichaam dat hem verbindt met andere mensen (het lichaam van de ander is in wezen niet fundamenteel verschillend van het mijne). Er is maar één lichaam, maar er bestaan duizenden één verschillende manieren om vanuit dit lichaam de wereld te beleven. De beelden die we maken laten niet alleen zien hoe wij ons in een bepaalde tijd

en ruimte tot ons lichaam verhouden; zij sturen tegelijkertijd onze lichaamservaring.

In de beeldantropologie van Hans Belting spelen drie factoren steeds een rol: beeld, medium en lichaam. Volgens Belting bestaat er geen enkel beeld zonder dat er ook sprake is van een medium en een lichaam. Immateriële beelden bestaan niet. Zelfs onze herinneringen in beelden worden gedragen door een medium, het medium van het menselijk lichaam. Ook beelden die niets met het menselijk lichaam lijken te maken hebben, zoals bijvoorbeeld beelden uit de abstracte kunst, zijn verbonden met het menselijk lichaam.

Wat deze relatie lichamelijke-kunst betreft: op het verwijt dat veel postmoderne kunst

obsessief bezig is met het menselijk lichaam, zou men kunnen antwoorden dat, samen met het verdwijnen van het menselijke lichaam in de abstracte kunst, ook de obsessie voor het menselijk lichaam verdwenen is. Wanneer echter elk beeld een bepaalde lichaamservaring weerspiegelt, dan is dat ook in de abstracte kunst het geval. Vanuit beeldantropologische hoek bekeken, is alleen de verhouding van het menselijk lichaam tot het beeld veranderd. Het lichaam verdwijnt dus nooit uit beeld.

In de heersende opvatting over wat beelden zijn, wordt er doorgaans een scherpe grens getrokken tussen lichaam en beeld. Een beeld is dode materie, een ding zonder menselijke eigenschappen. Het ding kan dus ook niet tot ons spreken. Vanuit dit standpunt is het quasi onmogelijk om de wisselwerking die er tussen beelden en lichamen bestaat, te bespreken. Binnen deze opvatting maakt een menselijk lichaam beelden, maar kan een beeld geen menselijk lichaam maken. Nochtans valt dit laatste moeilijk te ontkennen. Het beeldverbod uit het jodendom en de islam en de strijd tussen iconofielen en iconoclasten, suggereert dat de mens allang weet dat beelden ook menselijke lichamen maken. Niet in de strikt fysieke zin, maar wel op het niveau van de ervaring en beleving van het menselijk lichaam.

Vanuit een pre-rationeel wereldbeeld is de relatie tussen lichaam en beeld wederkerig. In een animistische omgang met beelden, waar aan beelden menselijke eigenschappen worden toegeëcht, is er geen sprake van een eenrichtingsverkeer tussen lichamen en beelden: de lichamen communiceren met de beelden en vice versa. Binnen een rationeel denkkader kunnen de beelden alleen tot de lichamen spreken door middel van een *suspension of disbelief*.

Terug naar Bourgeois en Abramovic. Terug ook naar het vormelijk conflict. Het is duidelijk dat Bourgeois niet in haar eigen lichaam snijdt. Abramovic doet dat wel. Vanuit een beeldantropologisch perspectief bekeken, staan de pop van Bourgeois en het lichaam van Abramovic, als medium en drager van een beeld, echter op gelijke hoogte. Volgens de beeldantropologie is de idee dat beelden in de kunst vast verbonden zijn aan bepaalde media een achterhaalde stelling. Het inzicht dat na Duchamp alles kunst kan zijn en dat men met alles kunst kan maken, is onder-tussen gemeengoed geworden.

De obsessieve vraag 'wat is kunst?' wordt hier niet gesteld. De vraag of de performance van Abramovic ook kunst kan zijn is hier evenmin relevant. Het is wel interessant om na te gaan welke verhouding er tussen de beelden en het men-